

La promesa, Friedrich Dürrenmatt

En general existeix un cert prejudici sobre les obres fetes per encàrrec que tendeix a menysvalorar-les. Un prejudici que si bé pot tenir una certa raó circumstancial –tot i que discutible– en literatura, no el té en absolut en d'altres camps artístics: una gran part de les més cèlebres pintures, escultures, peces musicals i obres arquitectòniques tan sols foren possibles mercès als encàrrecs dels mecenes de torn, que permeteren als artistes del seu temps oferir el millor d'ells mateixos.

Encàrrecs que han estat mes brillants quant menys intromissions han hagut de patir els seus artistes en la creació de la seva obra. L'exemple més palès seria el dels frescos de la capella sixtina, on Michelangelo Buonarroti assolí una de les seves fites més reeixides, convertint la figura humana en una força escultòrica inoïda, fins que el Concili de Trento cregué necessari cobrir la nuesa dels personatges, encarregant a Daniele de Volterra, un dels deixebles del genial pintor, que hi afegís una púdica i inadmissible tela que ocultés les parts prohibides.

Pel que a la literatura es refereix, històricament les obres per encàrrec han estat menys usuals, però no pas inexistentes. Més encara quan es tracta de llibres fets no tant per simple encàrrec, sinó per necessitat. Un dels casos més famosos fou *El jugador*, de Fiodor Dostoievski, una genial novel·la curta de quaranta mil paraules que l'autor rus escrigué –o, més aviat, dictà a la seva secretària– en vint-i-sis dies l'any 1866. Ara bé, si deixem de banda la majoria dels grans premis literaris actuals, cal reconèixer que l'encàrrec literari no és tan habitual. I que com a resultat en sorgeixi una gran obra, encara ho és menys.

Per fortuna, sempre hi ha excepcions que confirmen la regla tot trencant-la. Ho posa de nou de manifest la recuperació de [La promesa](#) (*Das Versprechen*), de Friedrich Dürrenmatt, Viena Edicions, 2011. Una excel·lent novel·la fruit d'un encàrrec que oferiren a l'escriptor suís en una època en la qual el seu teòricament idíl·lic país havia sofert una plaga d'inexplicables i brutals agressions sexuals a joventes. El dramaturg, en comptes de limitar-se a complir l'encàrrec, aprofità el convit per redactar una obra que deixa un record indeleble en la memòria del lector.

Sota l'aparença d'una falsa novel·la policíaca –anunciada en el seu moment com una mena de rèquiem d'aquesta mena de gènere– Dürrenmatt ens ofereix una crua i aspra reflexió sobre la societat occidental, sobre la decadència moral i la irresponsabilitat a la qual pot abocar la fi de les certes i les creences ancestrals. En sintonia, doncs, amb l'existencialisme sartrià i heideggerià, i amb amplis ressos del pensament de l'esmentat Dostoievski, que es plantejava els perills que podia comportar la llibertat absoluta que aparellava *la mort de déu* que havia pronosticat Nietzsche.

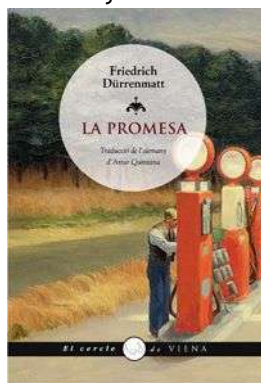
La salvatge agressió sexual i posterior assassinat d'una noieta implicarà fins a tal punt al comissari encarregat de la seva investigació que farà la promesa (pàg. 32) a la mare de la víctima que en descobrirà l'assassí. Promesa solemne que esdevindrà –a banda del títol– l'eix central i l'incentivador de la novel·la, convertint l'agent de policia en una víctima més de l'agressió; en una víctima obsessiva que no sortirà indemne del descens als inferns que suposarà la perquisició policial.

Un enfollidor descens als inferns que ens permetrà descobrir la perillosa fragilitat sobre la qual se sosté la pacífica i neutral suïssa, sempre tan presumptament equilibrada, ordenada i serena. Un ordre tan excessivament meticulós i mil·limetrat que acaba esdevenint asfixiant: "(...) *la gent espera que almenys la policia sabrà posar ordre en aquest món, encara que jo no em puc imaginar una esperança més miserable*", pàg. 14.

Tan asfixiant que fa perillar la salut mental d'aquells que no són capaços d'alliberar-se'n, per més que sigui de manera puntual: "*No vull negar que sempre hi havia un desordre espantós en aquella cambra; llibres i actes estaven barrejats, però això ho feia per una qüestió de principis. Perquè jo sóc del parer que cal que tothom creï petits illots de desordre en aquest país tan endreçat, encara que només sigui en secret.*", pàg. 48.

En realitat, com ja apuntàvem, més que no pas a una novel·la policíaca, ens trobem davant d'una de caire humanístic o existencial, en la qual l'anàlisi policial no és més que una excusa perfecta per a diagnosticar la greu malaltia que pateix el cos sencer de la societat suïssa –i l'occidental per extensió– que ha submergit l'home en la multitud i l'ha allunyat de la seva individualitat essencial, de la seva condició primigènia, del seu tarannà propi. Podríem afirmar que mitjançant *el contracte social* de Jean-Jacques Rousseau la persona ha renunciat a la seva fonamentalitat essencial; a aquella essència última o definitiva seva.

Entenem que precisament un dels grans mèrits de *La promesa* és que, al mateix temps que al lent procés de descobriment de l'assassí, assistim al redescobriments de l'home, d'aquell home que –el

més segur, sense ni ésser-ne conscient— s’havia mort a ell mateix. A aquell home que —amb obvies i evidents concomitàncies amb l’escarabat de Kafka— s’havia transformat en una mena de monstre. Monstre no tant per la seva desagradable aparença física, sinó per haver perdut aquells elements bàsics que el definien com a home —com a persona.

En la seva tenaç recerca de l’assassí, cerca també allò que va assassinar ensems la seva humanitat. En certa manera, en aquesta recerca —en aquest etern quest del Grial— tracta de redimir-se, de reconciliar-se amb ell mateix. Amb aquell “*ell mateix*” que ja fa tant de temps que es va esvair.

És un camí de redescoberta, de retrobament. I és en aquest sentit que el capítol 22 esdevé central, no tan sols en el total de pàgines del volum, sinó també metafòricament. La seva visita al psiquiatre és paradigmàtica. Conversant amb ell, amb aquest membre del sacerdoci laic que ja fa temps substituï el religiós, es confessa i descobreix, o potser redescobreix, els seus sentiments i el seu sentit perdut. Aquell sentit que l’individu perd en contacte amb les gèrnacions.

La promesa feta a la mare de la nena assassinada es convertirà en la via per redimir-se, per a reconciliar-se amb ell mateix i amb la humanitat sencera.

Més que no pas la recerca d’un culpable en singular, l’obra de Dürrenmatt s’immergeix —i, el que és més important, *ens* immergeix— en la recerca de la veritat. De la veritat (o les veritats, car difícilment n’hi ha una sola) que la justícia no acostuma a trobar. Ni a trobar ni a voler trobar. La veritat que s’amaga —“*Amb lògica només es pot copsar la veritat en part*”— i defuig les investigacions policials.

Una recerca de la veritat, de la raó indubtable, que paradoxalment l’abocarà als braços de la follia. Potser perquè “*el somni de la raó engendra monstres*”? En qualsevol cas, perseguint l’infern de l’assassí, es deixa seduir per ell, i esdevé quasi tan brutal i amoral com ell, admetent fins els mitjans més abjectes (pàg. 145, final, i 146) per a obtenir la finalitat desitjada. Esdevenint ell mateix l’infern dels altres, un monstre sense principis, i deixant pel camí la resta de sentiments que el caracteritzaven com a persona de bell inici: “*La seva intel·ligència era excel·lent; però, per culpa de les estructures massa ordenades de la nostra terra, no tenia sentiments.*”, pàg. 17.

Aquesta interrogació oberta sobre l’existència, l’autor suït ens la presenta mitjançant capítols en general breus, ràpids i intensos; telegràfics en ocasions. Amb una descripció, sovint de caràcter poètic, que acompanya i caracteritza, fins i tot preconfigura, els personatges i el seu respectiu tarannà (pàg. 93). Quan els capítols són excepcionalment llargs, l’abundant presència del diàleg —que denoten l’ascendència teatral de Dürrenmatt— els atorga una velocitat que en compensa l’extensió.

En definitiva, *La promesa* és una obra altament recomanable per totes aquelles persones que, apassionades o no en la novel·la negra, s’interessin per la literatura que s’interroga sobre l’home, sobre la insostenible fugacitat atzarosa de l’existència.

Transcrivim, com a colofó, un fragment prou representatiu:

«Som homes i ho hem de tenir en compte, ens hi hem de saber enfrontar i, sobretot, hem de comprendre bé que només ens instal·larem amb certa comoditat en aquest món i podem escapar del fracàs cap on ens porta l’absurd —que cada vegada és més evident i perillós— si humilment l’inclouem en les nostres operacions mentals. El nostre enteniment amb prou feines il·lumina l’univers. Totes les paradoxes van a raure a la penombra dels seus límits.»

La promesa, Friederich Dürrenmatt, traducció d’Armand Quintana, pàg. 157

dimecres, 5 d’octubre del mmxi

© Xavier Serrahima 2011

www.racodelaparaula.cat

Informació sobre els drets

